

Đà-Lạt, kẻ niếm ban đầu.

Hà Nội-Đà Lạt, 1954.

Hội p đ nh Genève chia đôi đ t n c đ c ký ngày 20 tháng 7 năm 1954 khi Ch ng m i 12 tu i. H i đó Ch ng m i đ xong b ng Ti u h c Hà N i trong k thi đ u tháng 6. C u h c tr ng ti u h c Lý Th ng Ki t, còn g i là tr ng Sinh T và nhà c u ph Hàng B t. M i ngày đi h c c u ph i đi qua con đ ng sát Văn Mi u Qu c T Giám. H i đó, c u còn quá nh đ hi u bi t v tình hình chính tr , quân s r t nghiêm tr ng đang di n ra trên đ t n c. C u ch th y b c u ngày nào cũng xem t nh t báo Tia Sáng và bàn b c v i m c u v công vi c làm ăn, buôn bán. Th nh tho ng có nh ng ông b n c a b c u, ho c nh ng ông chú, ông bác đ n ch i và bàn b c v th i s ngoài phòng khách. Hình nh đ tài chính c a các v h i đó, mà Ch ng nghe lóm đ c, là v tr n chi n Đ i n Biên Ph , vi c chia đôi đ t n c, v n đ di c vào Nam hay i Hà N i v...v...

Kho ng ba tu n sau, ông anh c c a c u, h i đó 24 tu i và là Trung Úy Ng Lâm Quân Đ Đà Lạt, đã bay ra Hà N i v i ý đ nh đón c gia đình vào đây. M y ngày đêm liên ti p, anh đã thuy t ph c b m di c vào nam. B Ch ng, m t nhà th u khoán công chánh, thì i ng kh ng

vì còn đang nhieu công tác xây dựng và thốt s thì ông có cảm tình với phía Việt Minh mà ông cho là có công lý y lý để c n n đ c l p nh đó đ t n c thoát khỏi s đô h c a ng i Pháp. M c u thì phân vân không biết quy t đ nh ra sao. Cho đ n khi ông anh c u đ a ra t m hình c a m t thi u n khá đ p và nói với các c là anh đã quen và mu n c i cô đó, n u các c không vào nam đ c i v cho anh thì anh có th s s ng đ c thân su t đ i. M Ch ng v n v n mong c tr ng nam c a mình có gia đình, có con trai đ n i dĩ tông đ ng, nên khuy n đ b c u c vào nam lo vi c gia đình cho con trai dĩ s tính sau. Trong m t b a c m chi u ch có b n ng i, b m Ch ng, ông anh c và c u, ông anh đ a v n đ ra “bi u quy t”, ông cho biết là bà c và ông đã quy t đ nh di c, ông c thì còn l ng kh ng nh mu n i, còn Ch ng thì sao. Không ng mình l i quan tr ng đ n th, và v n v n mong c đ c đi xa, nh t là vào Đà Lạt, m t thành ph r t đ p mà c u đã th y qua nh ng hình nh ông anh g i v, Ch ng hào h ng nói mu n di c. B c u cu i cùng phát bi u “ *thì đi, nh ng n u vào đó mà chán là tao v i ngoài này à.*”

Sau đó b m c u lo thu x p trong bí m t m i công vi c, tỉ n b c, y ph c và nh ng th linh tinh, đ chu n b vào nam. Căn nhà hai t ng c a các c ph Hàng B t đ c bán l i trong s kín đáo cho ông chú ru t th ba c a c u. Ông chú này có m t c a tỉ m bán v i ph Hàng Đào và nh t đ nh i vì bà v có m y ng i em dĩ kháng chi n s p v. Ông anh và m Ch ng dĩ n dĩ dĩ n l i c u là không đ c tỉ t l cho b t c ai biết v dĩ tính c a gia đình vì ng i c a Việt Minh đã b t đ u len l i v ho t đ ng trong lòng Hà N i và h đ ang dùng đ m i th đo n đ ng c n nh ng ai mu n di c.

M t bu i sáng, m i ng dĩ y, ông anh c nói nh v i b m Ch ng và c u là chi u nay s r i nhà đ đ n m t n i an toàn, chu n b lên đ ng. Sau đó ông anh c u, trong y ph c dân s, ra dĩ v i m t ông chú h trên m t chi c xe Citroen traction m u đen đ lo công vi c. Trong khi b m Ch ng có v b n ch n, u t, l u luy n thì lòng Ch ng l i kh p kh i vui m ng. C u ch mang theo m t cái c p v i m y cu n sách h c c a ch ng tr ình l p nh t đ chu n b thi vào đ th t mà thôi. Qu n áo c a Ch ng đ c đ chung trong valise v i ông b. Sau b a ăn tr a là c u dĩ y ph c ch nh t nh s p dĩ h c, ng i ngay i chi c gh bên c a s cùng v i ông chú ru t và nhìn ra đ ng đ canh ch ng lúc ông anh v.

Kho ng 3 gi chi u hôm đó, chi c xe h i c a ông chú h tr l i dĩ ng tr c nhà, Ch ng v i vàng m c a chính. Ông anh c u b c vào nhà r t nhanh và xách hai chi c valise ra xe tr c. L p t c b m c u và c u cũng ra theo, chui ngay vào hàng gh sau xe, ông anh đóng s p c a l i, leo lên ng i gh tr c và ông chú li n lái dĩ ch p nh óng tr c con m t ng c nhiên, s ng s c a nh ng ng i hàng xóm.

Chi c xe lái t i c ng s t m t dinh th có l i ki n trúc Pháp th t uy nghi. Ông anh cho biết đây là B t dĩ n c a Qu c Tr ng B o Dĩ. Sau khi ông xu ng đ a m t t gi y cho ng i lính gác, c ng s t bèn đ c m ra cho chi c xe ch y vào. Ông dĩ úy ch huy tr ng B t dĩ n này, t v n phòng b c ra, b t tay anh c u và m i c nhà vào v n phòng nói chuy n m t lúc. Trong

văn phòng, Chồng ng thý hai bên hình Quố c Trố ng Bô Đố i và Hoàng Hô u Nam Phố ng khá lôn đố c treo trang trố ng trên tồ ng. Sau đó mố t ông trung sĩ đố c gố i tồ i đố đôn mố i ngố i vào mố t căn phòng có bên chiố c giố ng đố tồ ng đố i Biố t đố n, có lố là phòng vắng lai cồ a các sĩ quan, công chố c thuố c văn phòng Quố c Trố ng mố i khi đi công vố . Mố i ngố i lôn thố phào nhố nhố m vì bắ giố mố i thố t sồ an toàn. Hố nói vố mố t sồ vố bắ t cóc ngố i gố n đắ đắ xồ y ra đố Hà Nố i, vố nhố ng khu chố trố i bán đố loố i đố đố c mố c lên đố nhiố u nố i, vố mố t sồ nhân vố t nố i tiố ng, vố nhố ng nhà giố u trong thành phố đắ di cồ , linh tinh đố thố chuyố n.

Buố i tồ i cồ nhà đi xe hố i đố n nhà hàng Phú Gia bên bắ hố Hoàn Kiố m đố ăn bắ a tồ i cuố i cùng trố c khi giã tồ Hà Nố i. Đây cũng là lôn đố u tiên Chố ng đố c bắ c chân vào cái nhà hàng sang trố ng này. Nhân viên phố c vố mố c đố ng phố c sồ -mi trố ng dài tay, thố t nố đen đố c thố t lố phép và lố ch sồ khác hố n nhố ng tiố m ăn bình dân mà cồ u thố ng đố c bắ đôn vào mố i tháng khi cồ u hố c giố i, đố ng hố ng nhố t, hay nhì ba trong thông tín bắ và có tên trên bắ ng danh đố . Ăn xong, ông chú hố còn chố cồ nhà đi mố t vòng quanh Hố Gố m, qua các phố Hàng Đào, Hàng Quố t, Hàng Ngang, Hàng Bông, lúc này các cồ a tiố m đố u đắ đố ng, rố i qua vố n hoa Canh Nồ ng, trố ng Albert Sarraut và cuố i cùng mố i vố lố i Biố t đố n.

Vào trong phòng, ngố i lôn vố n còn rồ rào nói chuyố n, Chố ng nghe lóm đố c mố t lúc thì mố t díp lố i và cồ u chìm vào giố c ngố vố i nguyên cồ bắ quố n áo đi chố i vì ông anh đắ đôn cồ nhà cồ mố c sồ n nhố vố y đố sáng sồ đi sồ m. Nố a đêm hình nhố trố i đố mố a khá lôn, nhố ng Chố ng vố n ngố say.

Cồ u đang ngon giố c thì bà mố đắ đánh thố c đố y đố lên đố ng. Nghe nói mố i gố n 4 giố sáng. Cồ nhà cồ u bắ c ra sân sau Biố t đố n, đố đắ có sồ n mố t chiố c xe camion nhà binh đang nố máy, loố i xe chố binh lính đi hành quân vố n thố ng chố y ngang nhà cồ u. Trố i vố n mố a rố rích nên xe có cắng bắ tồ trên nóc và hai bên hông. Bắ cồ u đố mố cồ u bắ c lên xe, ông anh thì đố cồ u. Trên xe còn có thêm vài ngố i lính có đeo súng. Chố ng thố y sồ sồ vì không khí có vố gì nghiêm trố ng quắ. Rố i chiố c xe chuyố n bánh, ra khố i cồ ng sồ t

Biố t đố n. Vì ngố i trong xe bít bùng, lố i tồ i om om, nên thố nh thố ng Chố ng cồ nhìn ra ngoài qua khe hố cồ a tồ m bắ t, chố thố y đố ng phố âm thố m vố ng lố ng và nhố ng ngố n đèn lù mù trong màn mố a. Chiố c xe chố y lên cồ u Long Biên trên dòng sông Hố ng. Sau đó xe chố y loanh quanh mố t đố n đố ng dài nố a và tồ i phi trố ng Gia Lâm. Gia đố nh Chố ng xuố ng xe cùng các ngố i lính. Xung quanh Chố ng thố y lố nhố nhiố u ngố i, kẻ đố ng, ngố i đi, ai cũng có vố bắ n rố n. Ông anh hố ng đôn cồ nhà vào quố y cồ a khu phi cồ quân sồ . Ông đố a giố y tồ cho mố t cô đố m, hai ngố i nói vố i nhau toàn bắ ng tiố ng Pháp. Sau đó mố t ngố i hố sĩ quan Pháp đôn cồ nhà Chố ng qua mố t cái cồ ng có lính Pháp gác đố ra sân bay. Bắ giố trố i đắ gố n sáng và Chố ng thố y có nhiố u chiố c phi cồ đang đố u. Ông anh cho biố t là giố y tồ cồ a Ngố Lâm Quân

cho phép gia đình được đi nghỉ phi công nhà binh Pháp. Đây cũng là lần đầu tiên bố mẹ Chấn ng và con được đi phi công. Nguyễn Văn Sĩ quan Pháp đến mời Nguyễn Văn Tấn đến phi công. Mẹ Nguyễn Văn Tấn lên mặt cái thang nhúng vào lòng phi công. Hóa ra đây là mặt phi công chế lính nhúng dù, bên trong trống rỗng không có ghế ngồi như những phi công thực sự mà chỉ có hai bên hai hàng ghế sắt gắn sát lên máy bay, không có chỗ tựa tay và những ghế ngồi trên đó dựa lưng vào thân máy bay. Hành lý mang theo để ngay trước chỗ ngồi. Ở phía trên ghế phòng lái đã có một nhóm lính Pháp ngồi rồi, họ đang xì xào nói chuyện. Gia đình Chấn ng loay hoay tìm chỗ ngồi ở phía sau, chỗ ngồi có nệm ghế gì đó và cũng không có thiết bị an toàn luôn! Chấn ng đem được một chiếc có 25 ghế ngồi lính Pháp và 5 ghế ngồi của gia đình con. Lòng phi công vẫn còn rỗng chỗng. Rồi hai sĩ quan phi công Nguyễn Văn Pháp bước lên, đưa tay chào mẹ Nguyễn Văn Tấn và đi vào buồng lái. Một lúc sau phi công mẹ máy, Chấn ng nhìn qua cửa sổ thấy cánh quạt quay tít, rồi tiếng bánh xe lăn trên phi đạo, thân phi công rung rinh, máy nổ mạnh hơn, phi công lăn bánh nhanh hơn rồi cất cánh lên cao. Ông anh con như mẹ Nguyễn Văn Tấn nhìn qua cửa sổ thấy Hà Nội trên cao một lần chót. Chấn ng hỏi thắp nên không thấy được chiểu cho nghe ông anh kêu: “*Cứu Long Biên đó, Hà Nội kia chú thắp y không?*”

Khi phi công đã bình phi, ông anh Nguyễn Văn Tấn nói cho ông chú và bố mẹ con biết là nhóm lính đó được đi nghỉ phép ở Đà Lạt, trong đó có một số người thoát khỏi Điện Biên Phủ và sắp được về nước.

Chấn ng đang làm việc gì đó thì nghe giọng ông anh nói: “*Nhìn đây Trùng Trùng Sơn kia, mình bay ngang miền Trung rồi.*”

Cứu mặt mặt, quỳ lên ghế sắt, nhìn qua khung cửa sổ phi công thì thấy một dãy núi xa xa xen lẫn màu nâu đất đỏ và màu xanh của rừng cây. Rồi Chấn ng lại nhìn mặt trời. Cứu bước xuống máy bay rung động mạnh và hình như hơi nghiêng đầu về phía trước, có lẽ đang tụt hạ cao độ. Nhìn ra ngoài cửa sổ con thuyền phi công hơi thấp dần, rồi những rừng cây xanh ngắt, những con đường đất đỏ như máu đỏ chực và cuồn cuộn cùng bánh phi công chế mặt trời, lăn tăn rồi dần dần. Một lúc sau phi công im tiếng máy, cửa mở ra, một luồng gió lạnh tràn vào thay thế cho cái không khí nóng trong lòng phi công trước đó. Chấn ng cảm thấy thoải mái. Mẹ Nguyễn Văn Tấn và lính thắp ng đem một cái con thang có bánh xe bên dưới và sắt của phi công. Những người lính Pháp lịch sự nhường gia đình con xuống trước. Mẹ con được ông anh đưa xuống con thang, bố con dắt con và ông chú hướng xuống cùng xách theo hai cái valise. Phi công này không có nhiệm vụ phi công và hành khách như Gia Lâm. Họ như chế có chiếc phi công nhà binh chế gia đình con và họ cánh và xa xa cuồn cuộn phi đạo có một chiếc

bà già

sắp cất cánh thì phi công. Ông anh cho biết đây là phi công Liên Khàng cách Đà Lạt 30 cây số. Hồi đó người ta gọi như vậy chứ không phải là Liên Khàng như sau này. Cảm giác đầu tiên mà mẹ Nguyễn Văn Tấn nhớ là không khí thật mát mẻ dù con nướu so sánh với không khí Hà Nội mà Chấn ng mới lìa xa. Lần đầu tiên con được thấy một cánh rừng xanh lung linh trong ánh nắng thu vàng.

Đẹp tuyệt!

dù chỉ mới 12 tuổi, con đã thốt nên câu tán thán đó, khi nhìn bố mẹ con bước xuống.

Mọi người bị bắt vào phòng đờ trong một căn nhà toàn bằng tôn, không có cửa sổ, có một cái quạt máy và một chiếc đèn trần. Hai người đang làm việc và một người phụ nữ quân sự có một người chị sĩ quan Việt đang hí hoáy viết. Người đi lại trong phòng cũng thưa thớt.

Căn nhà đang bắt đầu ra cửa thì một người lính vào bắt đầu vào và chào anh cậu đang thì nói là đã có xe đi về phía ngoài. Mọi người lên một chiếc *command car*, loại xe này là một chiếc jeep một chút và có cửa máy truyền tin công công trên mái và bên. Khi mọi người đã ngồi yên đầu đó, người lính lái xe máy và chiếc xe chạy trên một con đường ngoằn ngoèo, mà ông anh cho biết tên là đèo Prenn, hai bên là rừng thông xanh ngắt trùng trùng điệp điệp. Thành phố có những ngôi nhà cho thấy cửa một vực sâu và những dãy núi xa xa in hình trong khung rừng xanh có điểm những ngôi mây trắng. Chiếc xe suốt soa

"Đẹp quá, đẹp quá!"

Là một cậu bé sinh ra ở Hà Nội, rất ít khi được đi chơi xa, có bao giờ cậu nhìn thấy một khung cảnh như núi rừng bao la hùng vĩ như vậy đâu. Tất cả đều quá mới lạ, quá tuyệt vời đối với cậu.

Rồi chiếc xe chạy ngang một đoạn có tiếng thác reo, ông anh chỉ tay xuống một dòng thác bên dưới, đó là thác Prenn. Chiếc xe chạy tiếp một đoạn đường quanh co nữa là đến một khu đã có lát đá những ngôi biệt thự bên đường, hoặc cách xa đường và nằm ẩn trong rừng cây. Ông anh cho biết đây là đường Prenn. Chiếc xe lên đến đầu một dãy núi, rẽ về phía trái, đi thêm một đoạn và ngừng ở Hotel du Parc. Căn nhà xuống xe, người lái xe giúp mang hành lý vào phòng đờ chính cửa khách sạn. Cũng là một lần đầu tiên chúng tôi bắt đầu vào một khách sạn, mà lại là một khách sạn sang trọng cho du khách ngoại quốc và Việt Nam; đây cũng là nơi cư trú của một sĩ quan Nguyễn Lâm Quân đến thân, trong đó có ông anh cậu. Khách ra vào cũng khá đông lúc này. Có nhiều người ngồi ở những bàn salon trong lobby.

Sau khi tìm kiếm và lấy chìa khóa, anh cậu như hai người bắt đầu mang hành lý và đến căn nhà lên một chiếc cầu thang rồi đi theo một hành lang nữa mới đến căn phòng. Chúng tôi nhìn ra ngoài, cậu thấy một hàng thông thẳng tắp bên đường và phía xa kia còn một tòa nhà khá lớn nằm trên một sườn đồi thấp. Ông anh cho hay đó là khách sạn Palace mà phía trước là Hồ Đà Lạt ở khu vực bên dưới (thực ra đó hình như cửa có tên là Xuân Hương).

Trong khi chúng tôi nhìn bên cửa sổ nhìn ra ngoài đường phía dưới, thì bố mẹ và anh cậu nằm ngồi trên hai chiếc ghế kê song song trong phòng. Một lúc sau ông anh nhìn xuống tay, thấy đã hơn 5 giờ chiều, bèn lên tiếng mời bố mẹ chúng tôi đi ăn tại Câu lạc bộ sĩ quan. Căn nhà lại ra khỏi phòng, xuống lầu, và ra chiếc xe leo lên một chiếc xe jeep và anh cậu

lái. Trên đường anh vừa lái xe vừa chờ chờ những công nhân dinh thự Trại, dinh của Quốc Trại, Bộ Đồi, biệt thự của Đồi tá Nguyễn Tuyên, chủ huy trại Nguyễn Lâm Quân v...v... trại khi tới biệt thự khác xa hẳn là Câu lạc bộ Sĩ quan Nguyễn Lâm Quân. Gia đình Chàng bước vào cửa, anh cúi chào người quản lý và giới thiệu bố mẹ và cúi chào người quản lý. Ai cũng người chào mừng vui vẻ. Ông Trung sĩ quản lý ra mời gia đình cúi vào người ngồi bàn trong góc phòng ăn. Sau đó những người lính mang thức ăn ra bày lên bàn với cung cách rất lịch sự, phép.

Sau bữa ăn, trại khi với khách sạn, anh cúi còn lái xe một vòng qua nhà Thuyết, cúi Ông Đồi, lên một con dốc dài trên đồi, bây giờ đã gọi tên nên chỉ có thủa thủa người. Quanh chàng Chàng thấy có nhiều dãy cửa tiệm và một bên xe ngựa. Rồi ông anh lái xuống một con đường dốc dốc gọi là đường Maréchal Foch, vòng qua khu nhà đèn, Petit Lycée, tới đường Yersin có doanh trại Nguyễn Lâm Quân, ngang qua trại Nazareth, nhà thờ chính tòa, cúi cùng một trại với khách sạn. Những ngày sau đó anh cúi phải đi làm. Một hôm bố cúi dấn cúi và Chàng đi loanh quanh khách sạn để khám phá Đà Lạt. Ba người xuống lộ, đi bộ ra ngoài đường, ngang qua khách sạn Palace, rồi xuống nhà Thuyết Tờ bên này hồ mà phía bên kia có người đi không cao lắm với những khóm thông và cỏ xanh tươi. Rồi cúi ba người lên đường leo lên một con dốc dài lên nhà thờ, hôm nay Chàng một thời rõ tiếng một con gà ở trên nóc nhà. Rồi sau đó họ với khách sạn nghỉ ngơi. Những ngày sau đó cúi nhà không phải chờ xe vào tới Câu lạc Bộ sĩ quan để ăn trưa và tới nhà mà đã có người giao cơm tháng đến trên phòng.

Tuần sau, vào một ngày những đường, ông chú họ tới dấn bố Chàng và cúi đi nộp đơn thi vào lớp để thủa trại Trung Học Phụng Mai, nghe nói là một thành lập. Ông cũng nộp đơn xin thi cho hai con trai của ông luôn. Thủa may mắn cho Chàng và hai người em họ là vào Đà Lạt kịp thời để nộp đơn thi. Nơi nhận đơn là ngay ty Tiểu học tới con đường Missions (Nhà Chung) bên hông nhà thờ gọi trại thủa Trí Đức. Những ngày sau Chàng lấy mấy quyển sách trong chiếc cặp của cúi mang theo tới Hà Nội, để bắt đầu học ôn chuần bộ thi vào để thủa. Hai tuần sau nhà Chàng và hai cúi em họ cùng đến trại Trí Đức để thi. Thí sinh không đông bằng kỳ thi Tiểu học ở Hà Nội mấy tháng trước. Có bốn bài thi về luận văn, toán, số-đại, cách trí với thời gian hai tiếng cho mỗi bài; thi hai môn buổi sáng, hai môn buổi chiều. Chàng làm bài rất khá. Thông cáo cho biết là số lấy 80 học sinh cho hai lớp Đồi Thủa của trại.

Chàng một tuần sau đã có kết quả. Một buổi sáng, khoảng 10 giờ, tới khách sạn, bố Chàng dấn cúi xuống đường, thuê một chiếc xe ngựa để lên trại Phụng Mai. Chàng rất khoái vì đây là lần đầu cúi cúi đi xe ngựa. Chiếc xe chửa lúc cúi ngang nhà Bộ Đồi, xuống con dốc trại nhà thờ, qua cúi Ông Đồi, rồi vào con đường ven hồ, ngang qua con đường ven sân cù, ông đánh xe ngựa cho biết là vua Bộ Đồi hay chơi golf ở đây. Xe ngựa leo lên một con dốc nhỏ, Chàng thấy hiện ra một ngôi nhà hai tầng mới xây xong với mái ngói đỏ, quét vôi màu hồng, phải chăng vì trại mang tên công chúa Phụng Mai. Cũng có một nhà chửa ở phía trước dãy lớp học. Chàng đếm được 10 phòng, 5 phòng trên lộ và 5 phòng ở dưới. Ngôi trại chửa có

công và nằm phía trái khu đất mới được bố trí, mà u đất còn vàng tươi, chả có cây cối. Trờ thì ông đánh xe ngựa xong, hai bé con đi tìm vắng phòng đất giã gạo xay dõ i lờ u. Danh sách thí sinh trúng tuyển được dán ở trạm bưu điện phía trước. Hai bé con chăm chú đọc và cùng reo lên “Đi rồi!”

Chợ công đất 20 trên 80 thí sinh trúng tuyển chính thức, phía dõ i còn mở danh sách dõ khuyết kho công mõ i ngõ i. Hai ngõ i em hõ cõ a cõ u cũng đõ hõ ng 15 và 25. Vui quá, hai bé con ra võ , và vì muõ n xem thêm phõ phõ ng Đà Lạt, nên bé Chõ ng đõ nghõ đi bõ , cõ u hoan hõ đõ ng ý ngay. Nhà cõ a hai bên đõ ng còn thõ a thõ t. Hai bé con đi xuõ ng đõ c chùa Linh Sõ n, rõ trái đõ ra chõ ở trung tâm thành phõ , các sõ p õ bên trong, phía ngoài là nhõ ng ngõ i buồn bán lờ , nhõ ng hàng gánh bán linh tinh đõ thõ nhõ rau, quõ , mì quõ ng, xôi... Khu chõ này không lờ n và đông nhõ chõ Đõ ng Xuân Hà Nõ i. Đõ c biõ t có bõ n xe ngựa và nhõ ng con ngựa mõ u nâu, đen, hay trõ ng gà, không sõ ch sõ lờ m và chúng phóng uõ rõ t bõ a bãi, tõ nhiên. Mở t đõ y nhà buồn bán sau chõ có mở t hiõ u thuõ c tây, mở t nhà nhõ y đõ m tên La Croix du Sud. Bên mở t con đõ c, tõ i mở t đõ y khác có tiõ m ăn Mékong, tiõ m Saigonnais, tiõ m Vinh Hoa. Bõ đõ n Chõ ng vào mở t tiõ m tõ u ăn mì, buõ i trõ a nên khách khá đông, tiõ ng nói chuyõ n, tiõ ng bõ i bàn õ n ào, hõ n đõ n. Ăn xong hai bé con lờ i đi tìm, nhìn sang phía bên kia đõ ng có tiõ m bánh mì Vinh Chan, nhà hàng Pháp Chic Shanghai, vài tiõ m bán tõ p hóa, thuõ c bõ c, trõ sõ hõ ng hàng không Cosara...

Rõ i hai bé con đi xuõ ng mở t con đõ c, phía bên trái là mở t thung lũng nhõ trõ ng rau, giõ a có mở t con đõ ng đõ n tõ i mở t ngôi nhà mà ngõ i ta gõ i là nhà Quõ n Đõ o. Ngang qua cõ u Ông Đõ o, đúng ra là mở t cái đõ p nõ c nhõ , nhìn võ phía phõ i cũng có mở t khu trõ ng rau và mở t lờ ch nõ c chõ y õ giõ a, lờ ch nõ c này tõ bên hõ lờ n õ bên trái cõ u chõ y ra. Đi lên mở t con đõ c nõ a, Chõ ng thõ y hiõ n ra nhà thõ lờ n thõ t uy nghiêm. Cuõ i cùng hai bé con mõ i võ tõ i khách sõ n.

Hai tuõ n sau ông anh Chõ ng đõ c cõ p cho mở t biõ t thõ trên đõ ng Canivey (Lê Lai) gõ n khu Cam Ly hõ và cõ gia đình đõ n võ đó. Khu này khá xa trung tâm thành phõ và trõ ng Phõ ng Mai.

Mở t ngày thõ hai đõ u tháng 10 năm 1954 trõ ng Phõ ng Mai khai giõ ng. 8 giõ sáng hôm đó hõ c sinh các cõ p lờ p tõ đõ tõ xuõ ng đõ thõ t xõ p hàng ngay ngõ n trong sân đõ làm lờ chào quõ c kõ . Lá cõ mõ u vàng võ i ba sõ c đõ đõ c treo trên mở t cái cõ t gõ n trên tõ ng hai chõ chõ 45 đõ . Mở t anh hõ c lờ p Đõ Tõ đõ ng trên bõ c tam cõ p đõ y dõ i đõ tay bõ t nhõ p cho hõ c sinh hát bài Quõ c Ca. Sau đó thõ y Hiõ u trõ ng Phõ m Văn Nam ban huõ n tõ , cuõ i cùng các hõ c sinh vào lờ p hõ c. Lờ p cõ a Chõ ng là Đõ Thõ t A nam nõ hõ c chung. Bõ n bàn phía gõ n cõ a ra vào dành cho nõ sinh, còn tõ t cõ là nam sinh. Chõ ng hõ c chung võ i hai cõ u em hõ .

Thõ i gian đõ u, buõ i sáng Chõ ng đõ c đi hõ c bõ ng xe jeep cùng võ i ông anh đi làm, buõ i chiõ u

Cậu phi đi bộ về. Thời khóa biểu xếp học cả hai buổi, nên các buổi trưa Chồng nghỉ ngơi ở nhà vì nhà xa. Cậu thủ công đỡ đỡ mẹ thì xôi đồ mang đi ăn trưa. Ăn xong cậu lang thang trên đồi củ vùi vài ngói bên cùng ở nhà trưa như cậu, học công việc và làm bài tập trong lớp. Cũng có khi cậu chơi pingpong với các bạn trong nhà chơi, mà vì học đó chơi có bàn nên học sinh viết phấn trên sàn nhà chơi một hình chữ nhật, kẻ giữa dùng hai hòn gạch và một thanh gỗ làm lưới. Vừa y mà mẹ cậu học sinh như chơi rất hào hứng.

Vào dịp gần tết, trong trường có văn nghệ, Chồng nghỉ thầy các chị lớp, đồ ngũ, đồ gì đó, tập múa trong nhà ông cai trường. Mẹ cậu học sinh như đồ ngoài cửa sổ ghé mắt vào xem bạn các bà chị đi chơi khác chơi.

Năm Đ. Thủ Chồng học cũng khá và được bạn danh danh cả năm. Nhưng đến hè năm 1955 thì bạn Chồng mang cả nhà xuống Nha Trang vì ông tìm được việc làm trong sư Công Binh ở đó. Và thủ là Chồng nghỉ ngơi già tay Đà Lạt trong luyện tập, như nhưng dù lúc đó cậu mới 13 tuổi. Trường đó ông anh cậu phi đi ra sư đoàn 15 đóng ở Ninh Hòa, vì Ng. Lâm Quân đã bạn gì thì và sáp nhập vào Quân Đ. Quốc Gia sau cuộc Trường cậu Dân ý trút ph. Quốc Trường Bộ Đ. và suy tôn Thủ Thủ Ng. Ngô Đình Diệm lên làm Thủ Thủ Ng.

58 năm đã trôi qua*, biết bao nhiêu thăng trầm biến đổi trong lịch sử đất nước và trong cuộc đời, nhưng hình ảnh và kẻ niềm về Đà Lạt như ngày đầu tiên đó vẫn còn đậm nét trong ký ức của Chồng.

*"Ôi! Đà Lạt ơi...Nghe chẳng niềm như".***

Nguyễn Đ. Lâm Viên

* Bài viết từ năm 2012.

** Lưu ý ca khúc "Nhớ về Đà Lạt" của Hoàng Trọng.

